

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 2(18) сәуір-маусым 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

- Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)
- Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызыл мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)
- Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)
- Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)
- Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)
- Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)
- Голден Кэти Стромилл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)
- Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)
- Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)
- Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)
- Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)
- Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)
- Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)
- Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)
- Римантас Желвис (Želvy Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)
- Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)
- Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)
- Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)
- Сыдықов Ерлан Бәтмашұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)
- Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

- Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)
- Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)
- Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)
- Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)
- Абиля Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)
- Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)
- Голден Кэത്തി Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)
- Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)
- Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)
- Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)
- Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)
- Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)
- Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)
- Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)
- Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана» Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Гданьска (Польша)
- Римантас Желвис (Želvys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)
- Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)
- Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)
- Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)
- Таймагамбетов Жакен Кожжахметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:

Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)
Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyzhanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

МРНТИ 03.41.01

ТҮРКИЯДАҒЫ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫНЫҢ ТАРИХЫ

Алиакбарова А.П.¹, Дүкенбаева З.О.²

¹Л.Н. Гумилев атындағы ЕНУ докторанты,

²Т.ғ.д., профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕНУ. Қазақстан, Астана қ.

Аңдатпа. Қазіргі таңда қазақ диаспорасының мәселесі мемлекеттік деңгейдегі ең өзекті мәселердің бірі болып отыр. Бұл үрдіс көптеген тарихи дүниетанымдық мәселелерді нақты ғылыми тұжырымдауға мүмкіндік береді. Жұмыстың мақсаты Түркиядағы қазақ диаспорасының тарихына тоқталып, олардың әлеуметтік, мәдени, демографиялық мәселелерін айқындау. Аталған мақсатқа жету барысында бұған дейін осы тақырып төңірегіндегі зерттеулерге шолу жасалып, ой түйінделеді (зерттеу тәсілі).

Түйін сөздер: Түркия қазақтары, естеліктер, диаспора, қоныстану мәселелері

ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ДИАСПОРЫ В ТУРЦИИ

Алиакбарова А.П.¹, Дүкенбаева З.О.²

¹докторант специальности "История", Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева. Казахстан, Астана.

²д.и.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева. Казахстан, Астана.

Аннотация. В настоящее время одной из самых актуальных проблем на государственном уровне является проблема казахской диаспоры. Этот процесс позволит более точно научиться понимать многие исторические мировоззренческие проблемы. Цель работы - осветить историю казахской диаспоры в Турции и выявить их социальные, культурные и демографические проблемы. На момент достижения этой цели были сделаны обзоры и комментарии по исследованию (метод исследования).

Ключевые слова: казахи Турции, воспоминания, проблемы расселения, диаспора.

HISTORY OF KAZAKH DIASPORA IN TURKEY

Aliakbarova A.¹, Dukenbaeva Z.²

¹Doctoral student of the specialty "History". Eurasian national University. L. N. Gumilev. Kazakhstan, Astana.

²Doctor of History, Professor. Eurasian National University. L.N. Gumilev. Kazakhstan, Astana.

Abstract. Currently, one of the most pressing problems at the state level is the problem of the Kazakh diaspora. This process will allow you to more accurately learn to understand many historical worldview problems. The purpose of the work is to highlight the history of the Kazakh diaspora in Turkey and to identify their social, cultural and demographic problems. At the time of this goal, surveys and research comments were made (research method).

Keywords: Turkish Kazakhs, memories, resettlement problems, diaspora.

Кіріспе

Егеменді Қазақстан өзінің тәуелсіздігін нығайта түсуімен қатар алыс және жақын шет елдердегі қазақ диаспорасына ерекше көңіл бөле бастады. Ұзақ жылдар бойы тағдыр жазуымен тарихи Отанынан шеттеп қалған отандастарымызбен өмірдің барлық салалары бойынша тығыз байланыс жасауға мүмкіндік тууының өзі ерекше құбылыс. Қазіргі таңда қазақ диаспорасының мәселесі мемлекеттік деңгейдегі ең өзекті мәселердің бірі болып отыр. Бұл үрдіс көптеген тарихи дүниетанымдық мәселелерді нақты ғылыми тұжырымдауға мүмкіндік береді және этникалық ауқымды бағдарларға теориялық сипат жасауға да негіз болады.

Материалдар мен әдістер

Мақалада қазақ диаспорасының тарихына тарихилық және объективтілік ғылыми принциптері қолданылды. Аталған методологиялық қағидалардан проблемалық-хронологиялық және тарихи-салыстыру әдістері туындады. Әсіресе, негізгі назар тарихижүйелілік әдісіне аударылды.

Бұл зерттеудің ақпарат көздерінің негізгі тобына Түркиядағы қазақ диаспорасының өкілдерінің еңбектері және де аталған тақырапқа қатысты отандық ғалымдардың еңбектері жатады.

Нәтиже

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігінің нығаюы, оның өркениетті және демократиялық мемлекет ретінде дамуы – халықтың рухани жаңғыруына даңғыл жол ашты. Әсіресе, ұзақ жылдар бойы тағдыр жазуымен тарихи Отанынан шеттеп қалған отандастарымызбен өмірдің барлық салалары бойынша тығыз байланыс жасауға мүмкіндік тууының өзі ерекше құбылыс. Қазіргі таңда қазақ диаспорасының мәселесі мемлекеттік деңгейдегі ең өзекті мәселердің бірі болып отыр. Бұл үрдіс көптеген тарихи дүниетанымдық мәселелерді нақты ғылыми тұжырымдауға мүмкіндік береді және этникалық ауқымды бағдарларға теориялық сипат жасауға да негіз болады. Соңғы жылдары жақын және алыс жатқан елдердегі қазақ диаспорасы тарихын: саяси-әлеуметтік, мәдени, демографиялық жағынан зерттеуді көптеген ғалымдар қолға алды.

Қазіргі кезеңде Қазақстаннан сырт аймақтарда бұрынғы КСРО-ның 14 республикасында және әлемнің 25 мемлекетінде 5 млн.-ға жуық қазақтар әлі де алыс және жақын шет елдерде тұрып жатыр. Әлемнің әр елінде қазақтар әр түрлі саяси, экономикалық, мәдени және әлеуметтік статуска ие.

Диаспоралогия – диаспора мәселелерін зерттейтін ғылым дейтін болсақ, ең алдымен «диаспора» деген нәнің атауы, қарастыратын мәселесі не, терминологиялық жүйесі қандай деген сұрақтар туындары да анық. «Диаспора» деген сөздің өзі грек тілінде «шашырау», «шашырай орналасу» дегенді білдіреді. Қазақ диаспорасының пайда болуы, қалыптасуын зерттеген ғалым Г.М. Мендікұлова «Исторические судьбы казахской диаспоры. Происхождение и развитие» атты монографиялық еңбегінде: «За пределами территории Казахстана около 4 млн 500 тыс. казахов проживают в 14 государствах бывшего СССР и 25 странах мира, из которых лишь около 800 тыс. представляют собой диаспору, остальные 3 млн 700 тыс. являются казахской ирредентой, т.е. проживают на сопредельных с Казахстаном землях, оторванных от него и присоединенных к России, Китаю, Узбекистану в разные исторические периоды вследствие аферистических игр и амбиций политической элиты тех времен» - деп ғылыми көзқарастарын білдірген (Мендикулова Г.М., 1997:4).

Егеменді Қазақстан өзінің тәуелсіздігін нығайта түсуімен қатар алыс және жақын шет елдердегі қазақ диаспорасына ерекше көңіл бөле бастады. Қазақ диаспорасының ата жұрттан ығысып сыртқа ауа бастаған тарихи ұзақ ағыны «ақтабан шұбырынды» кезіндегі жаугершілік-

шапқыншылықтан басталды. Міне, осындай жағдайлар қазақтардың ежелден отырған, дәстүрлі көшіп-қонып жүрген жерлерін лажсыздан тастап, қоныс аударуларына мәжбүрлегені тарихтан белгілі.

Түркиядағы қазақ диаспорасының тарихы 1950-ші жылдарға жатады. XX ғасырда Монғолия, Тибет, Үндістан және Пәкістан арқылы Қытайдан шыққан қазақтар болған еді.

Кашмирде өткізген өздерін қажытқан он бес айда еркін әлем қазақтардың келгені туралы қысқаша жазып, кейін олардың бар екенін ұмытып та кетті, одан кейін түрік үкіметінен оларға көшуге жомарт ұсыныс келді, Біріккен Ұлттар Ұйымы құрлық пен теңізбен көшіріп алу үшін көлік құралдарын ұсынды. Ол жерде өкімет қазақтарды коммунизм вирусын жұқтырмағанына көз жеткізу үшін мұқият тексерді, оларға түрік тілін үйретті, қазақтар араб қаріптерін қолданса да, латынша жазылған түрік тілін бірнеше айда меңгерді. Ақырында, 1954 жылы түрік үкіметі қазақтарға тегін үйлер, сонымен қатар, он жыл бойы кетпей, өңдесе салықтармен төлемейтін бос, жыртылған жерлер мен егістіктер ұсынып, әртүрлі елді мекендерге таратты (Годфри Л., 1956:278).

Дүниенің жасыл жапырақ жайып, құлпыра бастаған кезі, аптап ыстық та жоқ. Осындай күндердің бірінде қоғамға көгілдір хат келді. Хат өзімен бірге қуанышты хабар ала келіпті. Түркия үкіметінің 1952 жылғы 13-ші наурыздағы №3/14595 қаулысы бойынша Пәкістандағы босқын қазақтарды көшпенді ретінде қабылдап, көмек көрсетілісін делінген. Бұл хабар біздерге үлкен жаңалық болды. Хатты Ыстамбұлда тұратын Әмін Бұғыра жазыпты. Жақсы хабар естіп, жанымыз жай тапты (Халифа А., 2014:113).

1952-1954 жылдар аралығында ілгерінді-кейінді Пәкістаннан 1400, Кашмирден 350 адам арнайы келісім бойынша көшіп келді. Олар Түркия аумағына кіргеннен кейін баруға тиісті жерлеріне тегін жеткізілді. Қазақтарды сол кездегі Премьер-министр марқұм Аднан Мендерес қабылдады. Уақытша үш аудандағы лагерьлерге бөліп орналастырды. Олар-Зейтінбұрын, Сіркежи, Тұзла аудандары. Өмірдің күнгеі мен көлеңкелі тұстары бола береді ғой. Түркияға келген соң біздердің де төбемізге күн шуағы түскендей болды. Ауа-райы қолайлы, шыжғырған аптап ыстық жоқ, жағдайымыз да жақсара бастады (Халифа А., 2014:116).

Мемлекеттік істер жөніндегі бақан-министр Фатын Рүштү Зорлұ лагерді аралап көріп, бірқатар жағдаймен танысқаннан кейін лагердегі барлық қазақты үлкен бір залға жинады. Бізге қарап сөз сөйледі. —«Туысқандар! Өз отандарыңызға қош келдіңіздер. Бұл отан сіздердікі. Нағыз түріктер сіздерсіздер. Біздің арғы аталарымыз сіздер келген түрік тектестердің атажұрты Түркістаннан келген. Біз сіздердің қандай ауыр жағдай астында бұл жерге қалай келіп жеткендіктеріңізді жақсы түсінеміз. Біз сіздерге қолда бар мүмкіншіліктер деңгейінде көмек көрсетеміз. Бастарыңызға үй береміз. Сіздер Түркияға келген күніңізден бастап бес жыл салық төлемейтін боласыздар. Ел ішінде жүріп-тұру ісінде де, мемлекет иелігіндегі көліктер де сіздерге арнаулы арзан бағамен билет беріледі. Ауыл шаруашылығымен шұғылданамын деушілерге ауылдық жерлерден егістік жер беріледі. Ал сауда мен қол өнер ісімен шұғылданамын деушілерге қалалық жерден тегін үй беріледі. Жұмыс істеймін дегендеріңізге мемлекет меншігіндегі фабрик— заводтардан жұмыс беріледі» (Хасан О., 2005:164-165).

Құсман тәйжі, Хамза Жахяұлы, Беги, Кәріштай, Сауытбай, Халипа Алтай, Қайнолла қатарлы адамдар басшылық істеді. Түркияға 1954 жылы Сұлтан Шәріппен мен келдім. Бір айдан соң Қалибек — Хамза келді. Сонымен сол күннен тартып түрік мемлекетінің бұқарасы болып паспорт алдық. Кәсіп таңдатты. Бір бөлім адамдар саудамен қолөнер кәсіп алып Салихлиге орналастық. Бір бөлім адамдар мал, егін кәсіптерін істейтін болып олар да жер алды. Қазір Алтайкөй, Қайсар, Сұлтанкөй дихан болды. Салихли сол кездегі қол өнер кәсіп орны болды. Қазір қолөнерді онан да кеңітіп Ыстамбұл, Анқара біздің мекеніміз болып туыстарымыздың жәрдемінде құлашымызды кең жайып ел болып өсіп өркен жайып отырмыз (Әбдіуақап Қ.,

2008:254). Түркиядағы қазақ диаспорасының тарихының қалыптасуы осы 1952 жылдардан басталады. Халифа Алтай, Хасен Оралтай, Нұрғожай атамyzдың, Қожан уәзір т.б аталарымыздың естеліктерінен көріп отырғанымыздай бұл уақытты 1930 жылдардан басталған көш армандап келген күн болатын.

Түркияда тұратын қазақтардың ұзақ-салқар көш тарихына назар аударғанда, бұл көштің қазақтың еркіндік жолындағы теңдессіз ерлігі екенін көреміз. Олар еркіндік үшін адам сенгісіз қандай да бір ауыр қиыншылықтардың алдарына шығатынын біле тұра іркілместен жолға шыққан. 1930 жылдардың екінші жартысында басталып, 1952 жылы Түркияда аяқталған осы көш туралы естеліктер мен зерттеулер көп емес. Түркия қазақтарының аталары 1930 жылдардан кейін Шығыс Түркістандағы Қытай губернаторының саяси қысымы мен қудалаулары салдарынан жалпы алғанда екі дүркін үдере көшті. Бірінші көш-Елісхан және Зайып батырлардың жетекшілігінде 1938 жылы басталды. Екінші көш - бұдан он жылдан соң Мау Зыдұнның төңкерісінен кейін қозғалған. Бұл көшке Қалибек әкім, Сұлтан Шәріп Зуқаұлы, Құсайын Тәйжі, Дәлелхан Жаналтай, Нұрғожай Батыр сынды жетекшілер басшылық жасады. Бұлар 1951 жылы Кәшмір қаласына келіп орналасты. Осы екі көш бір мезгілде Түркияға қоныс аударды (Әбдуақап Қ., 2016:4). Түркияның қазақтарға деген мейірімді саясаты, аталмыш шараны қолдауға бағытталған мемлекеттік стратегияға сәйкес болды.

Мансұр Тайжының жеке мұрағатынан алынған мәліметтерге сүйенсек, Хұсайын Тайжы бастаған Кашмирден келген қазақ босқындарының алғашқы тобы шамамен 1952 жылы 15 қарашада Түркияға келді. «Шығыс-Түркістан қазақ босқындар қауымдастығының», әсіресе оның белсенді мүшелері Хамза Инан мен Халифа Алтайдың қызметі арқасында, 1953 жылғы 12 қыркүйектен бастап 26 желтоқсанға дейін. 1953 жылы Үндістанға 1941 жылы келген 1379 қазақ тобы Пәкістаннан Түркияға көшті (Мендикулова Г.М., 1997:161).

Шынында, 1954 жылы қарашада, келгендеріне үш ай болғанда барғанымда, жұмыс істемейтіндерге түрік үкіметінің төлейтін ақшалай көмегі ағылшын ақшасымен күніне бір шилингтен аз болса да, қазақтар бір отар қой жинап алыпты. Мен қойды қайдан алғандарын сұрамадым, себебі қазақтар олардың шаруаларына қызығушылық танытпау керек деп санайды, бірақ олардың қонақжайлылық дәстүрі қонақты күту керек болса, отарындағы соңғы қойын союға дайын болуы керектігіне мәжбүрлейді. Түркияға менімен бірге келген қазақша сөйлейтін досым Салихлиде Қалыбектің қонағы ретінде он күн өткізді және оның қонақ күтуге кеткен шығындарын сыйлықтармен толтыратынын айтқанда, Қалыбек қатты ашуланды (Годфри Л., 1956:279).

Қазақ түркілері әдетте еңбекқор, жігерлі және ақылды адамдар. Әрбір қазақ әйелі әрдайым елшіліктерде, қабылдау орталықтарындағы тігін машинасының алдында тұрып, әрдайым тігін және кесте тігумен айналысты. Стамбул нарығынан кейін олар маңызды қажеттіліктерді сезініп, дереу нарыққа былғары және нейлон киімдерін жеткізді және үлкен танымалдылық пен табысқа қол жеткізді (Нізирбек Г., 2016:174).

Түркия осы елде панасыз өмір сүрген Иран, Ауғанстан және Үндістаннан келген көптеген қазақтар үшін екінші отан болды. Бастапқыда қазақтар Стамбулдан алыс емес - Тузла, Сиркеші және Зейтинбұрнұда тұрғызылды. Бұл уақытта қоныс аударушыларға белсенді түрік тілін үйретті. Тіл үйренумен қатар біртіндеп қазақтар былғары өнеркәсібін игерді. Бұл сол кезде үлкен сұранысқа ие болды.

Қазақтардың бір бөлігі Түркияның таулы аудандарында орналасты, онда географиялық жағдайлар әдеттегі көшпелі өмір салтына сәйкес келді. Қазақтың иелігінде болған ең әдеттегі қоныс елге деген сағынышпен Алтайкөй деп атады. Оларға бөлінген жер (20 мың гектар) бірыңғай мал шаруашылығымен айналысуға мүмкіндік бермеді, сондықтан кешегі көшпенділер қолөнер және ауыл шаруашылығына ауысуға мәжбүр болды. Бірте-бірте ауыл шаруашылығына үйрене

бастады, 1962 жылы ең алғашқы рет қазақтар тракторға отырды. Уақыт өте келе қазақтар бүкіл Түркияны қамтитын урбанизация процесіне тартылды. Анкарада қазақтар Актепе маңында, ал Стамбулда бес қала маңындағы және қалалық жерлерде қоныстанды (Ракишева Б.И.).

Түркия қазақтарының тойларда, жиналған жиындарда ауыз бірлігі нығыз. Алыстағы ағайын даналыққа толы беташар дәстүрін, қуаныш, шаттық айғағы ретінде жасалатын шашу ғұрпын орындап келеді. Сонымен қатар, қандастарымыз қыз көру, сырға салу, құда түсу сынды атадан қалған салт-дәстүрлеріміздің қаймағын бұзбай сақтап, жастарға өнеге болып отыр (Бейсегулова А.).

Бүгінгі таңда Түркиядағы қазақтардың 10-нан астам қоғамдық ұйымдары, 2 қоғамдық қоры, 2 құрылыс кооперативі, 3 егін шаруашылық бірлестігі бар. 40-тан астам шағын зауыт, 1 мыңнан астам тері өнімдерін дайындайтын кәсіпорын, жарты мыңдай сауда дүкендері ашылған. Яғни, қазақтардың 75 пайызы нақты өнім өндірумен айналысады. Ауылдық жерлерде тұратын қазақтар егін егіп, мал өсіреді. Бұл ретте Түркиядағы тері және пластика өнеркәсібінің дамуына онда тұратын қазақтар да өздерінің үлкен үлестерін қосты.

Шетел қазақтарының рухани құндылықтарының сақталып, жаңғыруының маңызы зор. Олар өзіне тән материалдық және рухани құндылықтарын сақтап, асыл мұралары арқылы әлемдегі біртұтас қазақ халқының тарихы мен мәдениетіне өзіндік үлесін қосуда. Қазіргі заманғы этномәдени үрдістердің тереңдеуі шетел қазақтарының ұлттық болмысының сақталуына үлкен әсерін тигізіп отыр. Осы үдеріс кезінде олар өз ұлттық келбетін нығайтуға қызмет ететін құрылымдарын барынша бағамдап, заманауи жағдайларға сәйкес басты мақсат: ұлттық тілі мен дәстүрлі мәдениетін сақтап қалуы деп белгілеп, осы үрдістерді нығайтуға үздіксіз қызмет етуде. Бұл мәселені іске асыруда еліміздің зиялы қауымы әлем қазақтарын байланыстыратын тұғыр, ұлттық идея төңірегінде көшбасшылық рөл атқаруы керек (Шәукенова З.К., Нұрмұратов С.Е., 2014:173).

Шетелдегі қазақтар – қай елде тұрса да қазақ халқының құрамдас бір бөлігі. Яғни, қазақ халқының бүгіні мен болашағына байланысты қолға алынған кез-келген іс-шара оларға да тікелей қатысты. Сондықтан да, шетелдегі қазақтар Қазақстанның атақабойының асқақтап, экономикасының дами беруіне барынша тілектес (Шәукенова З.К., Нұрмұратов С.Е., 2014:178).

Бүгінгі күні Қазақстанның ресми өкілдіктері жоқ елдерде, әсіресе елшіліктер мен консулдықтарда қазақ диаспорасы Қазақстанның имиджінің бір бөлігі болып табылады. Қазақстанмен қарым-қатынас орнату кезінде мемлекеттік органдардың, бизнес құрылымдардың, халықаралық ұйымдардың өкілдері диаспора өкілдерінен кеңес сұрайды.

Диаспора жайлы берілген ақпарат мемлекет және қазақтар туралы пікірлердің қалыптасуына негіз бола алады. Көп жағдайда оң сипаттамаларға ие, қазақ диаспорасының өкілдері заңға бағынатын азаматтар (Ракишева Б.И.).

Көптеген отандық ғалымдардың пікірінше көшпелілер өркениетінің арқасында қазақтар әлемнің кез-келген еліне, оның ішінде ТМД құрамына кірген елдерге тез бейімделеді. Себебі, КСРО құрамында елдерде ортақ мәдени дәстүрлер, тіл, менталитет қалыптасқан. Бірақ барлық шетелдік қазақтарды біріктіретін өзекті мәселе бар, бұл - қазақ тілін үйрену, ұлттық мәдениетті сақтау, халықтың әдет-ғұрыптарын сақтау, ана тілінде білім алу және отандастармен байланыс орнату мәселесі. Осылайша, Қазақстан Республикасы өзінің мүдделерін ескере отырып, алыс және жақын шет елдердегі диаспора мәселелерін дербес шешуді пассивті күтуге тиіс емес. Тиісті назардың болмауынан және тәжірибелік көмектің жоқтығынан қазақтардың басқа да этникалық топтармен араласуын және олардың ассимиляцияға ұшырауына қауіп төндіреді. Өз мүмкіндіктеріне сүйене отырып, диаспора өз мәселелерін шеше алмайды (Уалтаева А.С., №1(09)).

Әрине, барлық диаспораға ортақ мәселе ол ана тілі екенін білеміз. Біз байқағанымыздай Түркия қазақтарының үлкен, орта буын өкілдерінде ана тілі сақталған. Үлкен буын өкілдері

өздерінің балаларында ана тілін сақталуын, олардың кезінде сауда саттық, ауылшаруашылығы, кәсіпкерлікпен айналысуына байланысты балалар жастайынан кәсіпке жұмылдырылды. Ана тілі толықтай отбасында, туған туыстың ортасында толығымен қалыптасты деп түсіндіреді. Орта немесе жоғарғы оқу оқымай жергілікті халықпен аз қарым-қатынасқа түсіп, тілдік қорын сақтады. Әрине, кейін қажеттіліктен түрік тілін меңгеріп алды. Мәселе туғызып отырған жас буын өкілдері. Себебі, балабақша, мектеп барлығы түрік тілінде.

Қорытынды

Түркиядағы елшіліктің қазақ диаспора өкілдерімен тығыз байланыста екеніне тағылымдама барысында көз жеткіздік. Елшілік тарапынан мәдени шаралар жүйелі өткізіліп отырады. «Қазақ тілін үйрету» сабақтары, «домбыра үйрету» сабақтары жүргізіледі. Әрине, ол бүкіл жас буынды қамти алмайды. Жас буынның Қазақ еліне деген қызығушылығын арттыруда біздің ойымызша еврей халқының тәжірибесін алу керек сияқты. Олар әр жыл сайын өзге елдерде тұратын жас буын өкілдерін мемлекет тарапынан шақыртып, еліне саяхат жүргізеді екен. Осылайша, елге қайтып келген бір жас буын, үлкен қазына деп санайды.

Жоғарыда атап өткендей қазақ диаспорасы мемлекетіміздің құрамдас бөлігі деп қарастырып, қарым-қатынасты күшейту керек деп ойлаймыз.

Әдебиеттер

- Қара Ә. Азаттықтың өшпес рухы. Нұрғожа батырдың естеліктері және Оспан батыр. – Алматы: «Сардар», 2008. – 258 б.
- Қара Ә. Қазақтардың Түркияға көші (Қожан уәзір ақсақалдың деректері). – Алматы: «Орхон», 2016. – 136 б.
- Бейсегүлова А.Қ. Түркия қазақтарының этномәдениетінің ерекшеліктері [электрондық ресурс] // «edu.e-history.kz» электрондық ғылыми журналы – 2018. - №1(13) (сайтан алынған күн 12.04.19) URL: <http://edu.e-history.kz/kz/publications/view/824/>
- Годфри Лайас. Аспантау асқан үркін көш. - Алматы: AmalBooks, 2018. -288 б.
- Жаһандану жағдайындағы шетел қазақтарының құндылықтық әлемінің жаңаруы / З.К. Шәукенова және С.Е. Нұрмұратовтың жалпы редакциясымен. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия, саясаттану және дінтану институты, 2014. – 224 б.
- Ракишева Б.И. Казахская диаспора в странах Западной Европы: влияние миграционной истории на языковую идентификацию [электрондық ресурс] // URL: <https://docplayer.ru/40680268-Kazahskaya-diaspora-v-stranah-zapadnoy-evropy-vliyanie-migracionnoy-istorii-na-yazykovuyu-identifikaciyu.html> (сайтан алынған күн 20.04.19)
- Ракишева Б.И. Мобильность идентификационной иерархии казахской диаспоры стран Западной Европы / Б.Ракишева // Саясат-Policy. – 2008. - №5. - 71-75-бб.
- Уалтаева А.С. Особенности формирования казахской диаспоры в странах СНГ [электронный ресурс] // URL: <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/651> «edu.e-history.kz» электрондық ғылыми журналы. - №1(09) <https://docplayer.ru/40680268-Kazahskaya-diaspora-v-stranah-zapadnoy-evropy-vliyanie-migracionnoy-istorii-na-yazykovuyu-identifikaciyu.html> (сайтан алынған күн 20.04.19)
- Мендикулова Г.М. Исторические судьбы Казахской диаспоры. - Алматы: Ғылым, 1997. – 264 с.
- Халифа Алтай. Алтайдан ауған ел. - Алматы, 2014. - 272 б.
- Хасан Оралтай. Елім-айлап өткен өмір. – Алматы: «Білім», 2005. - 632 б.
- Hızırбек Gayretullah. Altaylarda kanlı günler. - Istanbul, 2017. - 271 s.

References

- Qara Á. Azattyqtyń óshpes rýhy Nurgojai batyrdyń estelikleri jáne Ospan batyr. – Almaty: “Sardar”, 2008. - 258 b.
- Qara Á. Qazaqtardyń Túrkiaga kóshi (Qojan ýázir aqsaqaldyń derekteri). - Almaty: «Orhon», 2016.-136 b.
- Beisegýlova A.Q. Túrkiqa qazaqtarynyń etnomádenietiniń erekshelekteri [elektrondyq resýrs] // «edu.e-history.kz» elektrondyq gýlymy jýrnaly. 2018. - №1(13) (saittan alynǵan kún 12.04.19) URL: <http://edu.e-history.kz/kz/publications/view/824/>
- Godfri Laias. Aspantaý asqan úrkin kósh. - Almaty: Amal Books, 2018. -288 b.
- Jahandany jaǵdaiyndaǵy shetel qazaqtarynyń qundylyqtyq áleminiń jańarýy / Z.K. Sháykenova jáne S.E. Nurmuratovtyń jalpy redaksiyasymen. – Almaty: QR BGM GK Filosofia, saiasattany jáne dintany instıtúty, 2014. – 224 b
- Mendikýlova G.M. Istoricheskie súdby Kazahskoi diasporý. - Almaty: Gýlym, 1997. – 264 s.
- Rakisheva B.I. Kazahskaa diaspora v stranah Zapadnoi Evropy:vlianie migrasionnoi istorii na iazykovyy identifikasiy [elektrondyq resýrs] // URL: <https://docplayer.ru/40680268-Kazahskaya-diaspora-v-stranah-zapadnoy-evropy-vliyanie-migracionnoy-istorii-na-yazykovuyu-identifikaciyu.html> (saittan alynǵan kún 20.04.19)
- Rakisheva B.I. Mobilnost identifikasionoi ierarhi kazahskoi diasporý stran Zapadnoi Evropy / B. Rakisheva // Saiaat-Policy. – 2008. - №5. - 71-75-b.
- Ýaltaeva A.S. Osobenosti formirovania kazahskoi diasporý v stranah SNG [elektronny resýrselektrondyq gýlymy jýrnaly. - №1(09) // URL: <http://edu.e-history.kz/ru/publications/view/651> «edu.e-history.kz»
- Halifa Altai. Altardan aýǵan el. - Almaty, 2014.-272 b.
- Hasan Oraltaı.Elim-aılap ótken ómir. – Almaty: «Bilim», 2005. - 632 b.
- Hızırbek Gayretullah. Altaylarda kanlı günler. - Istanbul, 2017. - 271 s.

МАЗМҰНЫ

Алиакбарова А.П., Дүкенбаева З.О. ТҮРКИЯДАҒЫ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫНЫҢ ТАРИХЫ.....	5
Губайдуллина М.Ш., Лю Ци, Суйналиев А.А. ҚАЗАҚСТАН – РЕСЕЙ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ДИПЛОМАТИЯ ҚАТЫНАСТАРЫ.....	11
Жақсылықов А.Ж., Мәжен Е., Жамашев А. БҰХАР ЖЫРАУДЫҢ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ ДІНИ САРЫН.....	20
Жансентова М.М. АСЫЛБЕК СЕЙІТОВ ҚУҒЫН-СҮРГІН ҚҰРБАНЫ.....	29
Жанұзақ Р.Ж. МЕМЛЕКЕТТІК ДУМАҒА САЙЛАНҒАН ҚАЗАҚ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІНДЕГІ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕР (1906-1907).....	34
Жораева Г.Т. ҰЛТ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯСЫНЫҢ ҚУҒЫНДАЛУ ТАРИХЫ (XX ҒАСЫРДЫҢ 20 ЖЫЛДЫҢ СОҢЫ-30 ЖЫЛДЫҢ БАСЫ).....	40
Жуманова А.З. 1940 - 1980 ЖЖ. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТІЛДІК РЕФОРМА ЖӘНЕ ОНЫҢ ЖҮЗЕГЕ АСУЫ.....	46
Жүрсінбаев Б.А. ТҮРКІСТАНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҰЙЫМДАРДЫҢ КЕҢЕСТІК БИЛІКТІҢ ОРНАУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ҰСТАНЫМДАРЫ.....	61
Икрам Н.Ә. ҰЗЫНАҒАШ ШАЙҚАСЫНЫҢ СЕБЕПТЕРІ МЕН НӘТИЖЕСІ.....	73
Исова Л., Стыбаев Б. ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ ҚАЗАҚСТАН-МАЖАР ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ АХУАЛЫ МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ.....	79
Каттабекова Н.Қ. КӨНЕ ТҮРІКТЕРДЕГІ ТӘҢІРШІЛДІК.....	87
Күркеев Е.М. ЭТНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ СӘЙКЕСТІКТІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	94
Кыйзатова С.М. ҚАЗАҚ ЖАСТАРЫНЫҢ ҰЛТАРАЛЫҚ НЕКЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ.....	99
Қабдолдина К.Қ. КЕҢЕСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАЗАҚ ӘЙЕЛДЕРІНІҢ ТЕНДІК МӘСЕЛЕСІ.....	106
Қалиолла А., Шарыпқазы Н. ҚЫТАЙ «СҮЙЕК ЖАЗУЫНЫҢ» ТАБЫЛУЫ МЕН ҒЫЛЫМИ АЙНАЛЫМҒА ЕНУІ.....	113
Қасабекова Е.Қ. ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ДІНДАРЛЫҚ ДӘСТҮРЛЕРІНЕ ШОЛУ.....	121
Қозыбақова Ф.А., Бекмаш Ә.С. РАЙЫМБЕК БАТЫР ЖӘНЕ ОНЫҢ КЕСЕНЕСІНІҢ САЛЫНУ ТАРИХЫНАН.....	129
Қоңырбаев Н.Ө. XIX ҒАСЫРДЫҢ АЯҒЫНДАҒЫ ОМБЫ УЕЗІ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ КӘСІПШІЛІГІ.....	137
Қуанбай О.Б. ҚАЗАҚ - ЖАПОН ТІЛДЕРІНІҢ ТАРИХИ ТАМЫРЛАСТЫҒЫ.....	144
Лебаев Ф.Р. СЕМЕЙ ІШКІ ОКРУГЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ: ТАРИХНАМАЛЫҚ АСПЕКТ.....	166
Маулит Б., Шарыпқазы Н. ҚЫТАЙ ИМИДЖІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ФАКТОРЫ.....	174
Мырзабеков М.С., Мырзабекова Р.С. ДЖ. У. БУШ ТҰСЫНДАҒЫ АҚШ СЫРТҚЫ САЯСАТЫНЫҢ БАСТЫ ҰСТАНЫМДАРЫ.....	186
Нұрсұлтанова Л.Н., Аубакирова Д.Н. ҚАЗАҚСТАН-ЕУРОПАЛЫҚ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАР.....	197
Омарова Г.Ә., Мурзаходжаев Қ.М. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ ЭТНО-ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ДАМУЫ (1999-2018 ЖЖ.).....	207
Сандыбаева А.Д. ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ XIX ҒАСЫРДЫҢ СОҢЫ МЕН XX ҒАСЫРДЫҢ БАС КЕЗІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК-САЯСИ ҮДЕРІСТЕР.....	215

Сәтенова М.Р., Шалабаева А.Б.	
ҰЛЫ ЖҮЗ ҚАЗАҚТАРЫНЫҢ РЕСЕЙ БОДАНДЫҒЫН ҚАБЫЛДАУ ТАРИХЫНАН.....	222
Сәкен С.И.	
НОҒАЙЛЫ ДӘУІРІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ЭПОСЫ.....	232
Смағұлов Б.	
XVIII –XX ҒАСЫРЛАРДА ҚАЗАҚТАРДЫҢ ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРАМЫНДАҒЫ «ҚОЖА» ГЕНЕАЛОГИЯЛЫҚ ТОБЫ.....	243
Танатарова Ж.Т., Маратова С.А.	
ҚАЗАҚСТАН МЕН ТҮРКИЯ АРАСЫНДАҒЫ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ-ТАРИХИ ҚАТЫНАСТАР (ТӘУЕЛСІЗДІК ЖЫЛДАРЫ).....	259
Тасилова Н.А.	
ТӘУЕКЕЛ ХАННЫҢ ҚАЗАҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІГІН НЫҒАЙТУДАҒЫ РӨЛІ МЕН СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ ҰСТАНЫМЫ.....	263
Токбергенова З.С.	
ТҮРКІСТАН ӨЛКЕСІНДЕГІ ЖӘДИДШІЛДІК ҚОЗҒАЛЫСТЫҢ ҚЫЗМЕТІ.....	271
Токболат С.Т.	
ТҮРКІСТАН ӨЛКЕСІНДЕГІ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҰЙЫМДАРДЫҢ БОЛЬШЕВИКТЕРМЕН ҚАТЫНАСЫ.....	284
Уалтаева А.С., Отар А.С.	
Ғ.Н. БӨКЕЙХАНОВ ҚОҒАМ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАТКЕРІ.....	296
Уразмағамбетов Н.Н.	
ШЕТЕЛ ҒАЛЫМДАРЫ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АШАРШЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІНІҢ ЗЕРТТЕЛУІ...301	
Хакім А.Е.	
ТАРИХ-И РАШИДИ ШЫҒАРМАСЫНДАҒЫ МОҒОЛСТАНҒА ҚАТЫСТЫ ЖЕР-СУ АТТАРЫ.....	307
Шакенов С.Т., Ерғабылов А.Е., Рысбек Б.	
ҚАЛБА-НАРЫМ Өңіріндегі ежелгі металлургия, тау- кен ісінің зерттелуі ТАРИХЫНДАҒЫ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕР.....	317
Шалдарбекова А.	
ТҮРКІ ӨРКЕНИЕТІНІҢ ХРОНОЛОГИЯСЫ МӘСЕЛЕСІ БОЙЫНША.....	323
Шалдарбекова А.Б.	
ҚАЗАҚСТАНДА РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ САНА СЕЗІМНІҢ ҚАЗІРГІ КЕЗДЕГІ ЖАҒДАЙЫ ТУРАЛЫ: ТАРИХИ КӨЗҚАРАС.....	328
Шарапова Қ.	
МҰСТАФА ШОҚАЙ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ТӘУЕЛСІЗДІК ИДЕЯСЫ.....	333
Шоинжанова М.Т., Уалтаева А.С.	
ҚАЗАҚ-ҮНДІ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ХАРАКТЕРІ (САЛЫСТЫРМАЛЫ СИПАТЫ).....	338
Эрейли А.Б., Мақашева К., Шалкеева З.	
ИСЛАМ ЫНТАМАҚТАСТЫҚ ҰЙЫМЫНЫҢ ДАУ- ЖАНЖАЛДАРДЫ РЕТТЕУДЕГІ ӨЛЕУЕТІ.....	345

СОДЕРЖАНИЕ

Алиакбарова А.П., Дукенбаева З.О. ИСТОРИЯ КАЗАХСКОЙ ДИАСПОРЫ В ТУРЦИИ.....	5
Губайдуллина М.Ш., Лю Ци, Суйналиев А.А. ОТНОШЕНИЯ КАЗАХСТАН – РОССИЯ И ЕВРАЗИЙСКАЯ ДИПЛОМАТИЯ.....	11
Жаксылыков А.Ж., Мажен Е., Жамашев А. РЕЛИГИОЗНЫЕ МОТИВЫ В ПОЭЗИИ БУХАР ЖЫРАУ	20
Жансеитова М.М. ЖЕРТВА РЕПРЕССИЙ АСЫЛБЕК СЕЙТОВ.....	29
Жанұзақ Р.Ж. ОСНОВНЫЕ ВОПРОСЫ В РАБОТЕ ДЕПУТАТОВ-КАЗАХОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ДУМЫ (1906-1907).....	34
Жораева Г.Т. ИСТОРИЯ РЕПРЕССИЙ КАЗАХСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ (КОНЕЦ 20-Х-НАЧАЛО 30-Х ГГ. XX ВЕКА).....	40
Жуманова А.З. ЯЗЫКОВАЯ РЕФОРМА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЕ РЕАЛИЗАЦИЯ В 1940-1980-х гг.....	46
Джурсунбаев Б.А. ПОЗИЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ ТУРКЕСТАНА В СВЯЗИ С СТАНОВЛЕНИЕМ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ.....	61
Икрам Н.А. ПРИЧИНЫ И ПОСЛЕДСТВИЯ УЗУНАГАЧСКОЙ БИТВЫ.....	73
Исова Л., Стыбаев Б. СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНСКО-ВЕНГЕРСКИХ ОТНОШЕНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	79
Каттабекова Н.К. ТЕНГИРИАНСТВО У ДРЕВНИХ ТЮРКОВ.....	87
Куркеев Е.М. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЭТНИЧЕСКОЙ И НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ.....	94
Кыйзатова С.М. МЕЖНАЦИОНАЛЬНЫЕ БРАКИ КАЗАХСКОЙ МОЛОДЕЖИ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ.....	99
Кабдолдина К.К. ПРОБЛЕМА РАВЕНСТВА КАЗАХСКИХ ЖЕНЩИН В СОВЕТСКОМ КАЗАХСТАНЕ.....	106
Қалиолла А., Шарыпқазы Н. ОТКРЫТИЕ КИТАЙСКИХ «ПИСЕМ НА КОСТЯХ» И ИХ ВВЕДЕНИЕ В НАУЧНЫЙ ОБОРОТ	113
Касабекова Е.К. ОБОЗ РЕЛИГИОЗНЫХ ТРАДИЦИЙ КАЗАХСКОГО НАРОДА.....	121
Қозыбақова Ф.А., Бекмаш Ә.С. ИЗ ИСТОРИИ БАТЫРА РАЙЫМБЕКА И ЕГО МАВЗОЛЕЯ.....	129
Конырбаев Н.О. РЕМЕСЛА У КАЗАХОВ ОМСКОГО УЕЗДА КОНЦА XIX ВЕКА.....	137
Қуанбай О.Б. ИСТОРИЧЕСКАЯ ОДНОКОРЕНЕННОСТЬ КАЗАХСКОГО И ЯПОНСКОГО ЯЗЫКОВ.....	144
Лебаев Ф.Р. ФОРМИРОВАНИЕ СЕМИПАЛАТИНСКОГО ВНУТРЕННЕГО ОКРУГА: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	166
Маулит Б., Шарыпқазы Н. ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ИМИЖДА КИТАЯ.....	174
Мырзабеков М.С., Мырзабекова Р.С. ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ США ПРИ ДЖ. У. БУШЕ.....	186
Нурсултанова Л.Н., Аубакирова Д.Н. КАЗАХСТАНСКО-ЕВРОПЕЙСКИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫЕ ПРОЕКТЫ.....	197
Омарова Г.А., Мурзаходжаев К.М. ЭТНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ НАСЕЛЕНИЯ КАЗАХСТАНА (1999-2018 ГГ.).....	207
Сандыбаева А.Д. СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРОЦЕССЫ В ГОРОДЕ ТУРКЕСТАНЕ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛО XX ВВ.....	215

Сатенова М.Р., Шалабаева А.Б. ИЗ ИСТОРИИ ПРИНЯТИЯ РОССИЙСКОГО ПОДДАНСТВА КАЗАХАМИ СТАРШЕГО ЖУЗА.....	222
Сакен С.И. НОГАЙСКАЯ ЭПОХА И КАЗАХСКИЙ ЭПОС.....	232
Смагулов Б.К. ГЕНЕАЛОГИЧЕСКАЯ ГРУППА «ҚОЖА» В ЭТНИЧЕСКОМ СОСТАВЕ КАЗАХОВ В XVIII–XX В.....	243
Танатарова Ж.Т., Маратова С.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ И КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ КАЗАХСТАНОМ И ТУРЦИЕЙ (В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ).....	259
Тасилова Н.А. РОЛЬ ТАУЕКЕЛ ХАНА В УКРЕПЛЕНИИ КАЗАХСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ И ЕГО ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА.....	263
Токбергенова З.С. ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДЖАДИДСКОГО ДВИЖЕНИЯ ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ.....	271
Токболат С.Т. ОТНОШЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В ТУРКЕСТАНСКОГО КРАЯ С БОЛЬШЕВИКАМИ.....	284
Уалтаева А.С., Отар А.С. Г.Н. БУКЕЙХАНОВ – ОБЩЕСТВЕННЫЙ И ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ.....	296
Уразмагамбетов Н.Н. ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ГОЛОДА В КАЗАХСТАНЕ В ТРУДАХ ЗАРУБЕЖНЫХ УЧЕНЫХ.....	301
Хаким А.Е. ТОПОНИМЫ МОГУЛИСТАНА В «ТАРИХ-И РАШИДИ».....	307
Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е., Рысбек Б. НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСТОРИИ ИЗУЧЕНИЯ ДРЕВНЕЙ МЕТАЛЛУРГИИ НА ТЕРРИТОРИИ КАЛБА-НАРЫМСКИХ ПРЕДГОРИЙ.....	317
Шалдарбекова А. К ВОПРОСУ О ХРОНОЛОГИИ ТЮРКСКОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ.....	323
Шалдарбекова А.Б. ОСОВРЕМЕННОМ СОСТОЯНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН: ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ.....	328
Шарапова К. ИДЕЯ НЕЗАВИСИМОСТИ В ТРУДАХ МУСТАФЫ ШОКАЯ.....	333
Шоинжанова М.Т., Уалтаева А.С. НАЦИОНАЛЬНЫЙ ХАРАКТЕР В КАЗАХСКО-ИНДИЙСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ).....	338
Эрейли А.Б., Макашева К., Шалкеева З. ПОТЕНЦИАЛ ОРГАНИЗАЦИЙ ИСЛАМСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В УРЕГУЛИРОВАНИИ КОНФЛИКТОВ.....	345

CONTENTS

Aliakbarova A., Dukenbaeva Z. HISTORY OF KAZAKH DIASPORA IN TURKEY.....	5
Gubaidullina M.S., Lu Qui, Suinaliyev A.A. KAZAKHSTAN –RUSSIA RELATIONS AND EURASIAN DIPLOMACY.....	11
Zhaksylykov A., Mazhen E., Zhamashev A. RELIGIOUS MOTIVES IN THE POETRY OF THE BUKHAR ZHYRAU.....	20
Zhanseitova M.M. THE VICTIM OF REPRESSION ASYLBEK SEITOV.....	29
Zhanuzak R.Zh. MAJOR ISSUES IN THE WORK OF KAZAKH DEPUTIES OF THE STATE DUMA (1906-1907).....	34
Zhorayeva G.T. HISTORY OF THE NATIONAL INTELLIGENTSI APERSECUTION.....	40
Zhumanova A. LANGUAGE REFORM IN THE EDUCATION SYSTEM AND ITS IMPLEMENTATION IN 1940-1980s.....	46
Dzhursunbaev B.A. POSITIONS OF NATIONAL SOCIAL AND POLITICAL ORGANIZATIONS OF TURKESTAN IN CONNECTION WITH THE FORMATION OF SOVIET POWER.....	61
Ikram N.A. REASONS AND CONSEQUENCES OR THE UZUNAGACH.....	73
Issova L., Stybayev B. THE STATE AND PROSPECTS OF THE KAZAKH-HUNGARIAN RELATIONS DEVELOPMENT AT THE PRESENT STAGE.....	79
Kattabekova N.K. TENGRI OF THE ANCIENT TURKS.....	87
Kurkeyev E.M. SOME QUESTIONS OF ETHNIC AND NATIONAL IDENTITY.....	94
Kyzatova S.M. INTER-ETNIC MARRIAGES OF THE KAZAKH YOUTH AND THE DEVELOPMENT TRENDS.....	99
Kabdoldina K.K. THE PROBLEM OF EQUALITY OF KAZAKH WOMEN IN SOVIET KAZAKHSTAN.....	106
Kaliolla A., Sharypkazy N. DISCOVERY OF THE CHINESE “LETTERS ON THE BONES” AND THEIR INTRODUCTION INTO SCIENTIFIC CIRCULATION.....	113
Kassabekova E. OVERVIEW OF THE RELIGIOUS TRADITIONS OF THE KAZAKH PEOPLE.....	121
Kozybakova F.A., Bekmash A.S. FROM THE HISTORY OF RAYIMBEK BATYR AND HIS MAUSOLEUM.....	129
Konyrbayev N. SANDCRAFTS OF THE KAZAKHS OF THE OMSK DISTRICT IN THE END OF THE 19th CENTURY.....	137
Kuanbay O. HISTORICAL SINGLE ROOTEDNESS OF KAZAKH AND JAPANESE LANGUAGES.....	144
Lebayev F.R. FORMATION OF THE SEMEY INTERNAL DISTRICT: HISTORIOGRAPHICAL ASPECT.....	166
Maulit B., Sharypkazy N. THE FORMATION FACTOR OF IMAGE OF CHINA.....	174
Myrzabekov M.S., Myrzabekova R.S. BASIC PRINCIPLES OF USA FOREIGN POLICY UNDER G.W.BUSH.....	186
Nursultanova L.N., Aubakirova D.N. KAZAKHSTAN-EUROPEAN INVESTMENT PROJECTS.....	197
Omarova G.A., Murzakhodzhayev K.M. ETHNIC-DEMOGRAPHICAL DEVELOPMENT OF THE POPULATION OF KAZAKHSTAN (1999-2018).....	207
Sandybaeva A.D. SOCIO-POLITICAL PROCESSES IN THE CITY OF TURKESTAN (LATE XIX - EARLY XX CENTURIES).....	215

Satenova M.R., Shalabaeva A.B. FROM THE HISTORY OF THE ACCEPTANCE OF RUSSIAN GOVERNMENT BY THE KAZAKHS OF THE SENIOR ZHUZ.....	222
Saken S.I. NOGAI ERA AND KAZAKH EPIC.....	232
Smagulov B. THE GENEALOGICAL GROUP “QOJA” IN THE ETHNIC COMPOSITION OF THE KAZAKHS IN THE XVIII – XX CENTURIES.....	243
Tanatarova Zh., Maratova S. PUBLICLY POLITICAL AND CULTURAL-HISTORICAL CONNECTIONS BETWEEN KAZAKHSTAN AND TURKEY (INDEPENDENCE YEARS).....	259
Tasilova N.A. THE ROLE OF KHAN'S TOWEKEL IN STRENGTHENING OF KAZAKH STATEHOOD AND ITS FOREIGN POLICY.....	263
Tokbergenova Z.S. THE ACTIVITIES OF JADIDISM MOVEMENT IN TURKESTAN REGION.....	271
Tokbolat S.T. RELATIONS OF POLITICAL ORGANIZATIONS IN THE TURKESTAN REGION WITH THE BOLSHEVIKS.....	284
Ualtaeva A.S., Otar A.N. G.N. BUKEIKHANOV – PUBLICFIGURE AND STATESMAN.....	296
Urazmagambetov N.N. STUDYING THE KAZAKHSTAN’S FAMINE ISSUE IN THE WRITINGS OF FOREIGN SCHOLARS.....	301
Khakim A. TOPONYMS OF MOGHULISTAN IN «TARIKH-I RASHIDI».....	307
Shakenov S.T., Ergabylov A.E., Rysbek B. SOME ISSUES IN STUDYING THE HISTORY OF ANCIENT METALLURGY IN THE TERRITORY OF THE KALBA-NARYM FOOTHILLS.....	317
Shaldarbekova A. TO THE QUESTION OF THE CHRONOLOGY OF THE TURKIC CIVILIZATION.....	323
Shaldarbekova A. ON THE CURRENT STATE OF NATIONAL IDENTITY IN KAZAKHSTAN: HISTORICAL ASPECT.....	328
Sharapova K. THE IDEA OF INDEPENDENCE IN THE WRITINGS OF MUSTAFA SHOKAY.....	333
Shoinzhanova M.T., Ualtayeva A.S. NATIONAL CHARACTER IN KAZAKH AND INDIAN LITERATURE (COMPARATIVE ANALYSIS).....	338
Ereyli A.B., Makasheva K., Shalkeyeva Z. POTENTIALS OF THE ORGANIZATION OF THE ISLAMIC COOPERATION (OIC) TO CONFLICT RESOLUTION.....	345

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 2(18)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 30.06.2019.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй